LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010 Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša
Gunāra Kusiņa
ATSEVIŠĶĀS DOMAS
Rīgā 2020. gada 21. decembrī
lietā Nr. 2020-16-01
„Par Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam”

1. Satversmes tiesa 2020. gada 3. decembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-16-01 „Par Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam” (turpmāk – Spriedums), kurā nosprieda atzīt Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punktu (turpmāk – apstrīdētā norma) par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 101. pantam.

Piekrītu Satversmes tiesas secinājumam, ka, arī gadījumā, ja Satversmes tiesa atzītu apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmei un tā zaudētu spēku, likuma tiesiskās sekas paliktu nemainīgas. Tāpat piekrītu, ka likums par pašvaldības domes atlaišanu var tikt pieņemts vienīgi likumā „Par pašvaldībām” noteiktajos gadījumos, balstoties uz konkrētiem faktiem un juridiskiem argumentiem (Sprieduma 21. punkts), un piekrītu arī Satversmes tiesas secinājumam, ka, pieņemot apstrīdēto normu, ir ievērota tiesību normās noteiktā pašvaldības domes atlaišanas procesuālā kārtība (Sprieduma 23. punkts).

Tomēr nevaru piekrist vairākiem Spriedumā ietvertiem secinājumiem un vērtējumam par to, kādi pašvaldības domes atlaišanas nosacījumi izriet no likuma „Par pašvaldībām” 91. panta pirmās daļas 1. punkta. Pamatojot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Apstrīdētā norma ir pieņemta, atsaucoties uz likuma „Par pašvaldībām” 91. panta pirmās daļas 1. punktu, kas noteic, ka pašvaldības domi var atlaist, ja tā

atkārtoti nepilda vai pārkāpj Satversmi, likumus, Ministru kabineta noteikumus vai arī nepilda tiesas spriedumus.

Saeimas darbībai, pieņemot likumu par pašvaldības domes atlaišanu, ir citāds raksturu nekā tās darbībai tradicionālā likumdošanas procesā, jo, pieņemot likumu par pašvaldības domes atlaišanu, Saeima faktiski darbojas kā tiesību piemērotājs. Ja Saeima konstatē likuma „Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktā noteiktos nosacījumus, tā ir tiesīga pieņemt likumu par pašvaldības domes atlaišanu, ja šāda rīcība ir nepieciešams un samērīgs līdzeklis pašvaldības darbības tiesiskuma atjaunošanai. Tādējādi Saeimai ir jākonstatē konkrēti fakti un jāveic juridisks izvērtējums, kas pamato šāda likuma pieņemšanu.

Apstrīdētajā normā kā Rīgas domes atlaišanas pamats minēts tas, ka dome pieļāva nelikumīgu rīcību un nepildīja Atkritumu apsaimniekošanas likumā, likumā „Par pašvaldībām" un citos normatīvajos aktos noteikto pašvaldības autonomo funkciju – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Līdz ar to Satversmes tiesai izspriestās lietas ietvaros citstarp bija jāvērtē, vai ir iestājušies likuma „Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktā minētie nosacījumi.

3. Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka no tiesiskas valsts principa valstij izriet pienākums pārraudzīt, kā pašvaldība savā darbībā ievēro padotību likumam un tiesībām, un, ja nepieciešams, panākt, lai tā tiktu ievērota. Uzraugošajai iestādei ir iespēja izvēlēties konkrētajam gadījumam visatbilstošāko kontroles līdzekli. Pašvaldības domes, kas ir demokrātiski ievēlētas pārstāvības institūcija, atlaišana ir galējais līdzeklis, kuru valsts institūcijas var izmantot, uzraugot pašvaldības darbības tiesiskumu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 14. punktu*).

Lēmumam atlaist pašvaldības domi, pamatojoties uz likuma „Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktu, ir jābūt vērstam uz tiesiskuma atjaunošanu pašvaldības darbībā, lai novērstu Satversmei, likumiem, Ministru kabineta noteikumiem vai tiesas spriedumiem pretēju darbību. Ņemot vērā, ka pašvaldības domes atlaišana pati par sevi neatjauno pašvaldības darbības tiesiskumu, no šāda likuma pieņemšanas pamatojuma jābūt skaidram arī tam, kādi pārkāpumi pašvaldības darbībā pastāv. Šāda skaidrība dod iespēju pagaidu administrācijai rīkoties, lai novērstu šo pārkāpumu un tādējādi atjaunotu pašvaldības darbības tiesiskumu.

4. Satversmes tiesa Sprieduma 22. punktā noteica apstrīdētās normas satversmības izvērtējuma metodoloģiju. Uzskatu, ka Satversmes tiesas noteiktās metodoloģijas 2. un 3. punkts neietver vairākus būtiskus elementus un neatklāj visu nosacījumu kopumu, kas jāizvērtē pirms likuma par pašvaldības domes atlaišanu pieņemšanas.

Gan Saeima, gan pašvaldības dome ir demokrātiskās vēlēšanās ievēlēta institūcija. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujams, ka demokrātiski ievēlēta pašvaldības dome tiek atlaista, balstoties uz politiskiem apsvērumiem. Pašvaldības domes atlaišana nevar būt pašmērķis, un Saeimas rīcībai, atlaižot pašvaldības domi, nevar būt sodošs raksturs. Proti, ja ir konstatēti pārkāpumi, taču tie līdz likuma pieņemšanas brīdim ir novērsti, tad nevar uzskatīt, ka pastāv likuma „Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertie pašvaldības domes atlaišanas nosacījumi.

Uzskatu, ka Satversmes tiesas noteiktajā apstrīdētās normas satversmības izvērtējuma metodoloģijas 2. un 3. punktā bija jānoskaidro, vai:

1) attiecīgā sasaukuma pašvaldības dome atkārtoti pieļauj pārkāpumu un arī likuma pieņemšanas brīdī ir konstatējams vismaz viens pastāvošs pārkāpums;

2) joprojām pastāvošā pārkāpuma novēršanai nepieciešams un samērīgs pašvaldības darbības kontroles līdzeklis ir pašvaldības domes atlaišana.

5. Rīgas dome bija pieļāvusi vairākus pārkāpumus. Tomēr, izvērtējot konkrētās lietas apstākļus, uzskatu, ka pirms likuma pieņemšanas galīgajā redakcijā vienīgais pastāvošais pārkāpums, kuru faktiski konstatēja Saeimas atbildīgā komisija, bija dalīto atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nenodrošināšana atbilstoši normatīvajos aktos paredzētajam (*sk. Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2020. gada 14. janvāra sēdes audioierakstu*). Vienlaikus Saeimas atbildīgās komisijas sēdē tika konstatēts, ka dalīto atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumus nenodrošina arī vairākas citas pašvaldības (*sk. turpat*).

Pašvaldības domes atlaišana ir galējais līdzeklis. Lai to piemērotu, Saeimai bija juridiski jāizvērtē, vai konkrētajā situācijā citu risinājumu pašvaldības iedzīvotāju un visas sabiedrības interešu aizsardzībai nav un attiecīgā rīcība ir samērīga ar konstatēto pārkāpumu. Satversmes tiesa Spriedumā vērtēja, vai konkrētajos apstākļos pašvaldības domes atlaišana kā pašvaldības darbības tiesiskuma kontroles līdzeklis bija nepieciešama demokrātiskā tiesiskā valstī, ņemot vērā visus pašvaldības domes pieļautos pārkāpumus to kopsakarā

(Sprieduma 25. punkts). Tomēr uzskatu, ka Satversmes tiesai bija jāvērtē, vai pašvaldības domes atlaišana bija nepieciešams un samērīgs pašvaldības darbības kontroles līdzeklis, lai novērstu joprojām pastāvošu pārkāpumu. No Saeimas atbildīgās komisijas audioieraksta nevar secināt, ka šāds izvērtējums tika veikts.

Uzskatu, ka Rīgas domes atlaišana nebija konkrētajā situācijā nepieciešams un samērīgs pašvaldības darbības kontroles līdzeklis, jo vienīgais pastāvošais pārkāpums, kuru faktiski konstatēja Saeimas atbildīgā komisija, neradīja tādu kaitējumu sabiedrības interesēm, kas prasītu piemērot šo galējo līdzekli.

Līdz ar to uzskatu, ka Saeima, pieņemot apstrīdēto normu, ir pārkāpusi pašvaldības un tiesiskuma principus.

Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kusiņš